

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 364(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-19>**Бачинська М. В.**

кандидат економічних наук, науковий співробітник
відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4589-308X>

Bachynska Mariya

State Institution «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi
of the National Academy of Sciences of Ukraine»

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВРАЗЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено кількість незахищених верств населення. Встановлено, що найбільша кількість осіб з інвалідністю була в 2020 р. – 213,8 тис. осіб., а найменша – у 2010 р. – 176,7 тис. осіб. Зростання кількості осіб з інвалідністю спричинює зростання їх кількості у розрахунку на 1000 населення. За досліджуваний період спостерігається щорічне зростання даного показника на 22,9%. Розраховано прогностичні показники зростання кількості пенсіонерів Львівської області, прогностичні показники зростання кількості осіб з інвалідністю з використанням лінійної моделі на чотири майбутніх періоди; прогностичні показники зростання середнього розміру місячної пенсії. Досліджено зміну кількості закладів охорони здоров'я Львівської області за 2013–2020 рр. Встановлено, що за 2013–2020 рр. зменшилося кількість лікарняних ліжок на 24,1%, лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів – на 12,2% та фельдшерсько-акушерських пунктів – на 34,2%. Досліджено динаміку житлового фонду Львівської області за 2013–2020 рр. та встановлено, що найшвидшими темпами зростають обсяги житлового фонду у міських поселеннях (на 20,6%).

Ключові слова: незахищені верстви населення, Львівська область, особи з інвалідністю, пенсіонери, особи з інвалідністю, пенсія.

INVESTIGATION OF SOCIAL VULNERABILITY OF LVIV REGION POPULATION

The article studies the number of vulnerable segments of population. It is determined that the highest number of people with disabilities was marked in 2020 – 213.8 thousand people, whereas the smallest – in 2010, i.e. 176.7 thousand people. Increase of the number of people with disabilities consequently causes growth of the number of them per 1000 people of population. In the studied period, an annual growth of the index by 22.9% was marked. The author supplies expected indices of the growth of the number of retired people in Lviv region, forecast of the index of growth of the number of people with disabilities by using a linear model for four future periods; expected indices of increase of the average monthly retirement benefits. The research also examines a change of the number of healthcare establishments in Lviv region in 2013–2020. It is determined that in 2013–2020, hospital accommodation reduced by 24.1%, medical outpatient-polyclinic establishments – by 12.2%, and medical and obstetric centres – by 34.2%. The author of the work studied dynamics of the residential fund of Lviv region in 2013–2020 and determined that the fastest rate of growth of the volume of residential fund was marked in urban territory (by 20.6%). To reduce the negative impact of the factors on the most socially vulnerable categories of population, the state should maximize its efforts to provide conditions for a higher labour payment; to organize an effective system of social and economic defense of employees; to strengthen the targeted social support and primarily support of the vulnerable groups of population; to provide interest-free loans for vulnerable segments of population; to maximum provide housing for orphans after achieving the adulthood age; to educate social responsibility. The goal of the article is to prove the necessity of the social infrastructure development to reduce the social vulnerability of the Carpathian area population. In the process of the article writing, the author used a set of general scientific and specific methods of research. The graphical method was used to make visual presentation and to shape expected indices of growth of the number of retirees people in Lviv region, increase of the number of people with disabilities by using a linear model and indices of growth of the average size of monthly retirement benefits. To make theoretical consolidation and conclusions, the abstract and logical method was used.

Keywords: vulnerable categories of population, Lviv region, people with disabilities, retired people, retirement benefits.

JEL classification: R11, I31, I15

Постановка проблеми. Соціально вразливі верстви населення потребують підтримки, оскільки з об'єктивних причин не зможуть забезпечувати себе необхідним рівнем доходів. Важливо підтримати соціально вразливі верстви населення, адже вони потребують вирішення їх конкретних проблем з урахуванням специфіки їх становища, а також інших обставин щодо додаткових заходів соціальної підтримки та соціальної допомоги для окремих категорій громадян незалежно від наявності відповідних положень у законодавчих актах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем соціально вразливих верств населення присвячені праці вітчизняних та закордонних вчених, авторами яких є Браун Г., Джантелієва Ж., Добров Д., Лопушняк Г.С., Мних М.В., Моторнюк У.І., Садова У.Я., Хома Н.М. та ін. Доцільно відмітити і науковий доробок таких вітчизняних вчених Добрева Н., Борщука С., Корецької Т., які досліджували концептуальні основи формування соціальної політики в сучасних умовах функціонування економічної системи України, Тімофєєвої М.І. обґрунтувала сутність соціального захисту населення. Михайловська І.М., Неліпович О.В. досліджували систему соціального захисту населення в Україні, її сутність, основні складові та напрямки вдосконалення Садова У.Я., Гринькевич О.С. розкривали значення та роль освіти для соціально незахищених верств населення в Україні. Бреус С.В. в межах даного напрямку проблем освітніх процесів уточнював перелік необхідних заходів економічного доступу соціально незахищених верств населення до якісної вищої освіти.

Попри велику кількість напрацювань у сфері покращення життя незахищених верств населення залишаються недостатньо вивченими питання, які стосуються регіональних аспектів дослідження соціально вразливих верств населення. Це зумовлює необхідність вивчення досліджуваної теми та її актуальність в сучасних умовах.

Мега статті полягає у дослідженні необхідності розвитку соціальної інфраструктури для зниження соціальної вразливості населення Карпатського регіону. В процесі написання статті використано ряд загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Графічний метод використано для наочного відображення та побудови прогнозних показників зростання кількості пенсіонерів Львівської області, зростання кількості осіб з інвалідністю з використанням лінійної моделі та показників зростання середнього розміру місячної пенсії. Для

теоретичних узагальнень і формування висновків використано абстрактно-логічний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зменшення кількості незахищених верств населення вважається показником стабільності та цивілізованості країни. При цьому першочергове завдання державних служб полягає у наданні своєчасної, кваліфікованої допомоги людям, котрі потрапили у складні життєві обставини, самореалізуватися, змінити життя на краще, відчутти себе захищеними і потрібними суспільству.

Досліджуючи Львівську область у даному напрямі можемо стверджувати, що кількість осіб з інвалідністю за 2010–2020 рр. зросла на 21 %, а за останній рік – на 1,3 % (табл. 1).

За досліджуваний період найбільша кількість осіб з інвалідністю була в 2020 р. – 213,8 тис. осіб, а найменша – у 2010 р. – 176,7 тис. осіб. Зростання кількості осіб з інвалідністю відповідно спричинює зростання їх кількості у розрахунку на 1000 населення. За досліджуваний період спостерігаємо щорічне зростання даного показника на 22,9%. В сучасному суспільстві «соціальні стереотипи про ставлення до людей з інвалідністю мають дуже складний характер у нашому суспільстві. До людей з інвалідністю часто ставляться з почуттям ворожості й страху, як до людей, від яких хотіли б дистанціюватися» доводять Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. [2].

За 2010–2020 рр. зменшилася кількість усиновлених дітей-сиріт. Таке зменшення пов'язане на нашу думку із відсутністю бажання взяти дитину під опіку та несення відповідальності за її життя. В Україні розвиток сімейного влаштування дітей-сиріт «стримується низьким рівнем матеріального забезпечення українських сімей і потребує підвищення соціальної значимості такого вчинку в суспільстві та практичної матеріальної підтримки сімей незалежно від форми влаштування дітей», – стверджує І.В. Пеша [10].

Також відмітимо причину відсутності обізнаності населення щодо кількості дітей, які позбавлені батьківського піклування. Хоча у Львівській області за 2010–2020 рр. цей показник скоротився на 20,2%. Найбільша кількість таких дітей була у 2010 р. – 2821 тис. осіб., а найменше у 2018 р. – 2204 тис. осіб.

За досліджуваний період також зменшилася кількість пенсіонерів загалом на 5,4%. Дані показники також будуть зменшуватися на наступні чотири роки (рис. 1).

Таблиця 1

Показники функціонування незахищених верств населення Львівської області

Показник	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019	2020	2020 у % до 2019	2020 у % до 2010
Кількість осіб з інвалідністю (на кінець року)	176,7	186,3	193,5	199,4	203,3	207,2	211,1	213,8	101,3	121,0
Кількість осіб з інвалідністю на 1000 населення	70	74	77	79	81	83	85	86	101,2	122,9
Усиновлені діти-сироти (протягом року)	121	121	68	111	102	101	97	58	59,8	47,9
Діти, позбавлені батьківського піклування (на кінець року)	2821	2801	2690	2373	2268	2204	2234	2251	100,8	79,8
Кількість пенсіонерів, усього, тис.	712,6	714,0	712,7	700,5	695,2	691,9	684,3	673,8	98,5	94,6
На 1000 населення	282	283	283	278	277	276	274	272	99,3	96,5

Джерело: систематизовано автором

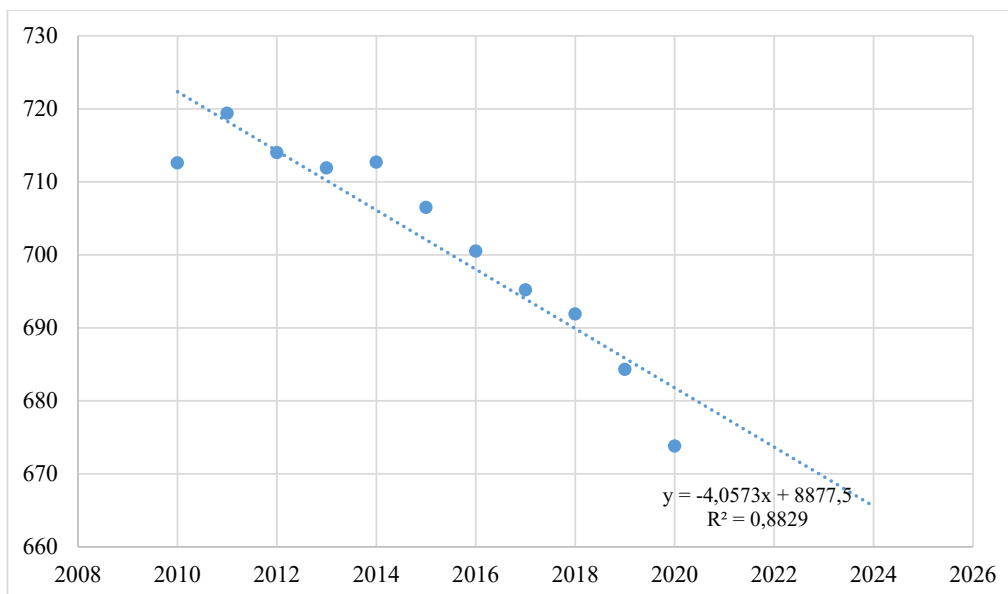

Рис. 1. Прогнозні показники динаміки кількості пенсіонерів Львівської області

Джерело: дослідження автора

Така динаміка доводиться проведеними розрахунками використовуючи програму Excel. Розраховано, що $R^2 = 0,8829$, а це свідчить про лінійну модель прийнятної якості, що підтверджує її адекватність та доводить правильність прогнозних припущень.

За аналогічною програмою здійснено розрахунок прогнозних показників зміни кількості осіб з інвалідністю. Звичайно таке дослідження є досить гіпотетичним, проте дані прогнозноної лінійної моделі вказують на зростання кількості осіб з інвалідністю до 2024 року, в середньому до 230 тис. осіб. (рис. 2).

Лінійна модель має вигляд $y = 3,5664x - 6989,8$. За даними розрахунків $R^2 = 0,9949$, що доводить адекватність лінійної моделі. Відмітимо, що люди з інвалідністю

стикаються з різними суспільними проблемами. «Визнання наявності бар'єрів, які доводиться долати людям з інвалідністю, та важливості їх подолання спонукало осіб, котрі займаються формуванням політики, розробити концепцію «мейнстрімінгу інвалідності» – системи залучення проблем інвалідності на міжнародному та національному рівнях до політик, програм та інших заходів з метою просування рівності осіб з інвалідністю» [1].

Особливу роль для осіб з інвалідністю має наявність у них пенсії. Відмітимо, що Урядом 22.02.2021 прийнято постанову за № 127 «Про додаткові заходи соціального захисту пенсіонерів у 2021 році». Збільшення розміру пенсійних виплат, що встановлюється з урахуванням зростання інфляції та збільшення середньої

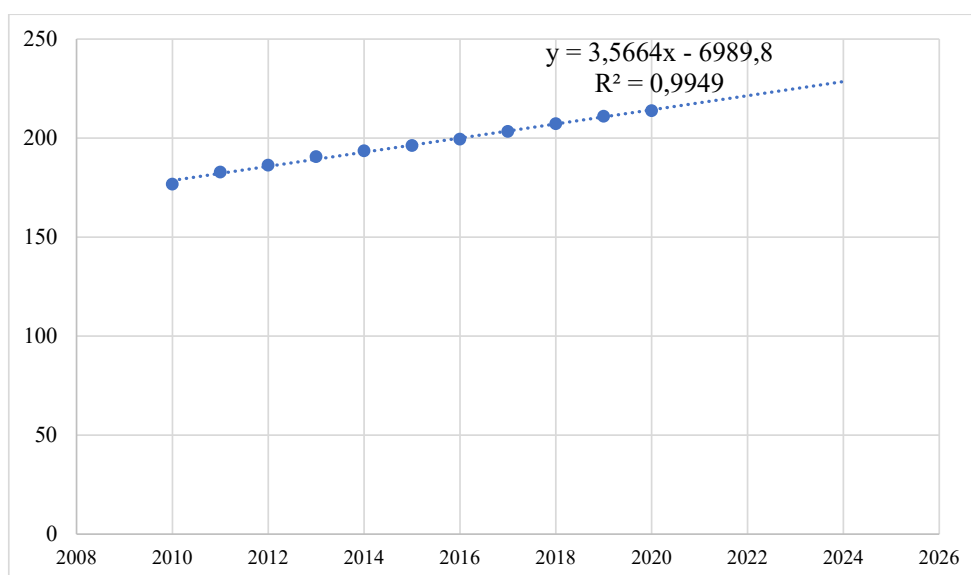

Рис. 2. Прогнозні показники зростання кількості осіб з інвалідністю з використанням лінійної моделі

Джерело: дослідження автора

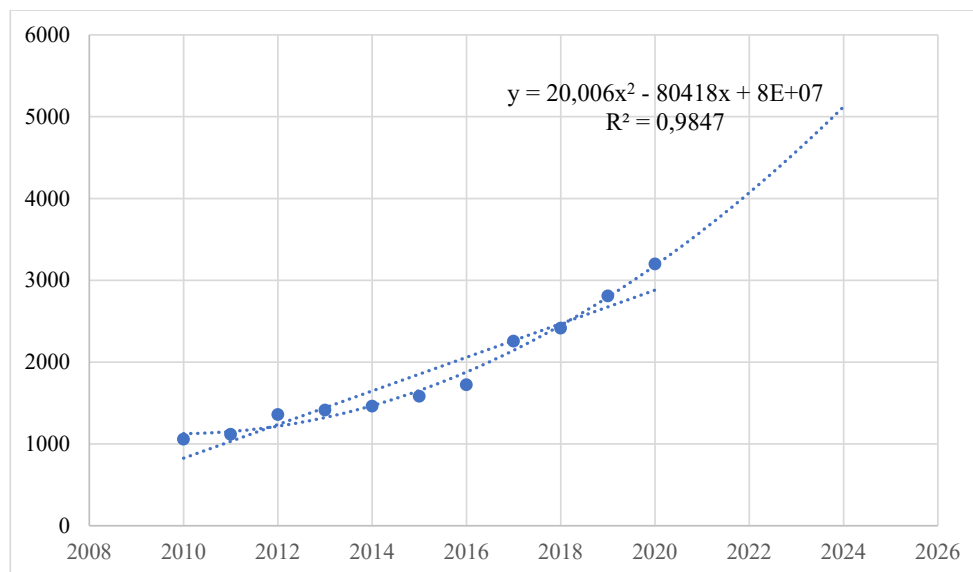

Рис. 3. Прогнозні показники зростання середнього розміру місячної пенсії

заробітної плати за три попередні роки. Її розраховують за спеціальною формулою: 50% від показника зростання споживчих цін (у 2020 році він становив 5%) плюс 50% від збільшення середньої заробітної плати в Україні (це приблизно 17%). Розрахований таким чином показник індексації пенсії у 2021 році становить 11%. Розмір підвищення розраховується в залежності від страхового стажу та, в більшій мірі, від показника заробітної плати, що враховується при обчисленні пенсій [5]. Зростання розмірів пенсій також можна спостерігати, використавши прогнозу лінійну модель, яка за даними проведених розрахунків є адекватною (рис. 3).

Покращення стану соціально вразливих верств населення визначення наявності в них освіти, житла та забезпечення належного рівня охорони здоров'я. Відмітимо, що станом на 01.01.2021 року всього закладів охорони здоров'я – 984, у тому числі, 92 – закладів стаціонарної меддопомоги, 215 – амбулаторно-поліклінічної допомоги, 20 – центрів первинної медико-санітарної допомоги, 888 – фельдшерсько-акушерських пунктів. Населення Львівщини обслуговує 10039 лікарів, 18591 медсестер, 9037 молодшого медперсоналу. Можемо стверджувати, що з 2020р. по 2021 р. кількість закладів охорони здоров'я зменшилася через проведену реформу укрупнення лікарських закладів. Реформа охорони здоров'я спрямована на реорганізацію лікарняних можливостей, зокрема за рахунок зменшення кількості ліжок та / або закриття малих та неефективних сільських лікарень. Однак, беручи до

уваги зміни демографічної та епідеміологічної ситуації, включаючи наслідки пандемії SARS-Cov-2, громади зіткнулися з додатковими потребами своїх мешканців у доступі до амбулаторної допомоги, включаючи денний догляд, денну хірургію, лікування хронічних захворювань, реабілітацію та паліативну допомогу на рівні громади [11]. Загалом, з 2013 року спостерігаємо зменшення лікарняних закладів на 21,5% (табл. 2).

За 2013–2020 рр. спостерігається зменшення кількості лікарняних ліжок на 24,1%, лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів – на 12,2% та фельдшерсько-акушерських пунктів – на 34,2%.

Важливе значення для покращення життєдіяльності соціально вразливих верств населення має наявність житла. За досліджуваний період зросли обсяги житлового фонду Львівської області (табл. 3).

За даними табл. 3. найшвидшими темпами зростають обсяги житлового фонду у міських поселеннях (на 20,6%). Аналогічну ситуацію можемо спостерігати за показником наявності житлового фонду у розрахунку на одного мешканця, кв.м загальної площі – на 24,2%.

Зростанню виробництва будівельної продукції також сприяв запуск державної програми з іпотечного кредитування. Українці почали більше інвестувати у будівництво власного житла, що стимулювало активізацію на ринку будівництва нерухомості. За даними Держстату, з початку року обсяг житлового будівництва збільшився на 18,4%.

Таблиця 2

Динаміка кількості закладів охорони здоров'я Львівської області за 2013–2020 рр.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. у % до 2010 р.
Лікарняні заклади	135	135	131	129	124	112	113	106	78,5
Лікарняні ліжка	23576	23403	22674	21688	20840	19649	18941	17899	75,9
Лікарняних ліжок на 10 тис. населення	94	93	90	86	83	78	76	72	76,6
Лікарські амбулаторно-поліклінічні заклади	434	427	432	439	449	398	382	381	87,8
Відвідувань за зміну лікарських амбулаторно-клінічних закладів на 10 тис. населення	203	203	199	204	205	203	204	202	99,5
Фельдшерсько-акушерські пункти	1007	1004	1001	996	988	756	699	663	65,8

Таблиця 3

Динаміка житлового фонду Львівської області за 2013–2020 рр.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. у % до 2010 р.
Міські поселення та сільська місцевість	56246,9	57323,6	57414,4	58160,7	59191,7	60201,4	62040,0	64633,6	114,9
Міські поселення	30735,3	31391,7	31107,2	31533,8	32353,3	33088,2	34688,5	37053,9	120,6
Сільська місцевість	25511,6	25931,8	26307,2	26626,9	26838,4	27113,2	27351,5	27579,7	108,1
У середньому на одного мешканця, кв.м загальної площі									
Міські поселення та сільська місцевість	22,0	22,8	22,8	23,1	23,6	24,0	24,9	26,1	118,6
Міські поселення	19,8	20,6	20,4	20,7	21,3	21,8	23,0	24,6	124,2
Сільська місцевість	25,5	26,1	26,5	26,8	27,1	27,4	27,8	28,3	111,0

Висновки. Відповідно до результатів проведених досліджень зменшення кількості пенсіонерів та зростання рівня пенсій для незахищених верств населення вважаємо, що головним завданням системи соціального захисту та соціального забезпечення для України повинно бути зменшення негативного впливу чинників на цю категорію людей. Відтак з метою покращення стану соціально вразливих верств населення держава повинна максимізувати свої дії в напрямках:

1) створення умов зростання оплати праці шляхом розширення участі населення фінансуванні соціальних послуг та зняття обмежень використання фондів споживання підприємств;

2) організація ефективної системи соціально – економічного захисту працівників найманої праці, що включає механізми забезпечення своєчасної виплати

заробітної плати, створення економічних передумов для її перегляду відповідно до зростання цін, інфляційних процесів тощо;

3) посилення адресності соціальної підтримки та насамперед підтримки незахищених груп населення (пенсіонерів, інвалідів, малозабезпечених сімей з дітьми, учнівської молоді) з метою обмеження та скорочення масштабів бідності;

4) надання безвідсоткових кредитів для незахищених верств населення для купівлі житла та нерухомості;

5) максимально можливе забезпечення житлом дітей сиріт після досягнення ними повноліття;

6) виховання соціальної відповідальності.

Перспективами подальших наукових досліджень в даному напрямі є порівняння діяльності регіональних соціальних служб різних областей в соціальній сфері.

Список використаних джерел:

1. Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Ждан П.М., Сухініна І.М., Флетчер А. Нічого для нас без нас : Посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів. Київ : Ленвіт, 2015. 102 с.
2. Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Бузов С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. Київ, 2012. 216 с.
3. Бондаренко С.М., Бугас Н.В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf
4. Бреус С.В. Якісна вища освіта в Україні: доступ до неї соціально незахищених верств населення. URL: https://knuutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/statja_Breus5.pdf
5. Буряченко О. Інформування населення щодо перерахунку пенсій в березні 2021. URL: <https://www.pfu.gov.ua/od/292983-informuvannya-naselennya-shhodo-pererahunku-pensij-v-berezni-2021/>
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2021).
7. Добрева Н., Борщук С., Корецька Т. Концептуальні основи формування соціальної політики в сучасних умовах функціонування економічної системи України. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44. С. 73–77.
8. Махортов Ю.О., Телічко Н.А. Управління системою соціального захисту в Україні в умовах впливу сучасних міжнародних економічних відносин. *Інтелект XXI*. 2017. № 3. С. 23–29.
9. Михайловська І.М., Неліпович О.В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. Т. 4. С. 255–260.
10. Пеша І.В. Причини соціального сирітства та розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт в умовах трансформації українського суспільства. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/59-68_no-2_vol-13_2006_UKR.pdf
11. Прилипко Є. Яким має бути фінансування та управління закладами охорони здоров'я в умовах децентралізації. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/07/20/245440/>
12. Садова У.Я., Гринькевич О.С. Розвиток вищої освіти в Україні та її регіонах в умовах викликів XXI століття. *Регіональна економіка*. 2018. № 2(88). С. 55–68. URL: http://re.gov.ua/doi/re2018.02.055_u.php
13. Тімофєєва М.І. Сутність соціального захисту населення. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимир Дала*. 2016. № 6. С. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2016_6_31

References:

1. Azin V.O., Bajda L.Yu., Goss N., Zhdan P.M., Suxinina I.M., Fletcher A. (2015) Nichogo dlya nas bez nas [Nothing about us without us]: Posibnyk z inklyuzyvnoho pryjnyattya rishen dlya derzhavnykh organiv. Kyiv: Lenvit, 102 p.
2. Bajda L.Yu., Krasjukova-Enns O.V., Burow S.Yu., Azin V.O., Grybalskyj Ya.V., Najda Yu.M. (2012) Invalidnist ta suspilstvo [Disabilities and society]: navchalno metodychnyj posibnyk / Za zag. redakciyeyu Bajdy L.Yu., Krasjukovoyi-Enns O.V. Kyiv, 216 p.

3. Bondarenko S., Buhas N. (2021) Socialna polityka derzhavy yak osnova zabezpechennya socialnogo rozvytku [Social policy of the state as a basis for ensuring social development]. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf
4. Breus S.V. Yakisna vyshha osvita v Ukraini: dostup do neyi socialno nezaxyshhenykh verstv naselennya [Sound academic background in Ukraine: access for the socially vulnerable population]. Available at: https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/statja_Breus5.pdf
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 28 October 2021).
6. Dobrieva N., Borshchuk Ye., Koretska T. (2015) Konceptualni osnovy formuvannya socialnoi polityky v suchasnykh umovakh funkcionuvannya ekonomichnoi systemy Ukrainy [Conceptual bases for social policy formation under current conditions of functioning of the economic system of Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 44, pp. 73–77.
7. Mahortov Y., Telichko N. (2017) Upravlinnya systemoyu socialnogo zaxystu v Ukraini v umovakh vplyvu suchasnykh mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn [The management of social defence system in Ukraine in the conditions of influence of modern international economic relations]. *Intelekt XXI* [Intelligence], vol. 3, pp. 23–29.
8. Peshka I.V. Prychyny socialnogo syritstva ta rozvytok simejnykh form vyxovannya ditej-syrit v umovakh transformaciyi ukrajinskogo suspilstva [Causes of social orphanage and development of the family forms of orphans growing up in conditions of the Ukrainian society transformation]. Available at: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/59-68_no-2_vol-13_2006_UKR.pdf
9. Prilipko E. Yakym maye buty finansuvannya ta upravlinnya zakladamy oxorony zdorov'ya v umovakh decentralizaciyi [What funding should the healthcare establishments receive in decentralization conditions]. Available at: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/07/20/245440/>
10. Sadova U.Ya., Grinkevich O.S. Rozvytok vyshchoyi osvity v Ukraini ta yiyi regionax v umovakh vyklykiv XXI stolittya [Development of higher education in Ukraine and its regions under the challenges of the 21st century]. *Regionalna ekonomika* [Regional economy], vol. 2(88), pp. 55–68. Available at: http://re.gov.ua/doi/re2018.02.055_u.php
11. Timofeieva M.I. (2016) Sutnist socialnogo zaxystu naselennya [The essence social protection]. *Visnyk Sxidnoukrayinskogo nacionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dala* [Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University], vol. 6, pp. 169–174. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VISUNU_2016_6_31